

การพัฒนากฎหมายการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤตินิคมชอบ

วันที่รับบทความ: 28 กรกฎาคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ: 10 กันยายน 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 25 กันยายน 2568

กนกวรรณ แม้นเมฆ¹

จรัส เล็งวิทยา²

สราวุธ เบญจกุล³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาประวัติความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤตินิคมชอบ (2) ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤตินิคมชอบของประเทศไทย (3) ศึกษามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤตินิคมชอบของต่างประเทศ และ (4) เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปรับปรุงและพัฒนากฎหมายการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤตินิคมชอบของประเทศไทย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม พร้อมทั้งการสังเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและแปลความหมายจากการเปรียบเทียบ

ผลการวิจัย พบว่า การคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤตินิคมชอบของประเทศไทยยังคงประสบปัญหาทางกฎหมายนานัปการ อาทิ ปัญหาขอบเขตการคุ้มครองพยาน ปัญหาความล่าช้าในการพิจารณาคำร้องขอคุ้มครองพยาน ปัญหาสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งคำร้องขอคุ้มครองพยาน ปัญหาระยะเวลาการคุ้มครองพยาน และปัญหามาตรการประสานส่งต่อระหว่างหน่วยงานเพื่อคุ้มครองพยาน เป็นต้น ปัญหาทางกฎหมายที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากกฎหมายขาดสารัตถภาพ กฎหมายขาดสัมพันธภาพ และกฎหมายขาดเอกภาพ ด้วยเหตุนี้ จึงเสนอแนะให้แก้ไขปรับปรุงระเบียบที่บังคับใช้ภายในแต่ละหน่วยงานโดยเร่งด่วน เพื่อให้พยานได้รับการคุ้มครองภายใต้มาตรฐานเดียวกัน ด้วยการกำหนดการคุ้มครองให้ครอบคลุมถึงบุคคลอื่นใดที่มีความสัมพันธ์

คำสำคัญ: การพัฒนากฎหมาย; การคุ้มครองพยาน; คดีทุจริตและประพฤตินิคมชอบ

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

¹ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 282 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240

² รองศาสตราจารย์, ประธานกรรมการที่ปรึกษาคุณวุฒิบัณฑิต หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 286 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240

³ ดร., กรรมการที่ปรึกษาคุณวุฒิบัณฑิต หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 282 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240

* ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: kanokwan.mm99@gmail.com

อีเมล: ² jaral_l@ru.ac.th, ³ srwbenjakul@gmail.com

ใกล้ชิดกับพยาน กำหนดระยะเวลาการใช้ดุลพินิจพิจารณาคำร้องขอคุ้มครองพยาน กำหนดให้สิทธิอุทธรณ์ คำสั่งไปยังศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบที่มีเขตอำนาจเหนือคดี กำหนดให้การคุ้มครองพยาน ครอบคลุมตราบเท่าที่อันตรายยังคงมีอยู่ และกำหนดมาตรการประสานส่งต่อระหว่างหน่วยงาน ตลอดจน เพื่อให้การคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นไปอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และปราศจากการเลือกปฏิบัติโดยผลของกฎหมาย ด้วยการยกเว้นพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบขึ้น บังคับใช้เป็นการเฉพาะต่อไป

The Development of Witness Protection Law in Corruption and Misconduct Cases

Kanokwan Meanmek¹Charan Lengvithaya²Sarawut Benjakul³

Received:	28 July 2025
Revised:	10 September 2025
Accepted:	25 September 2025

Abstract

This research aims to (1) study the background concepts and theories related to witness protection in corruption and misconduct cases, (2) analyze legal issues concerning witness protection in corruption and misconduct cases in Thailand, (3) examine legal measures related to witness protection in corruption and misconduct cases in foreign countries, and (4) propose recommendations for the amendment, improvement and development of witness protection law in corruption and misconduct cases. The study employed qualitative research methods, including document research, in-depth interviews, and focus group discussions. Data synthesis was conducted using content analysis techniques and interpretation through comparative analysis.

Findings showed that witness protection in corruption and misconduct cases in Thailand continues to face major legal challenges. These include issues such as the scope of witness protection, the delays in the consideration of witness protection requests, the right to appeal protection orders, the duration of the protection and the lack of the coordination mechanisms among agencies responsible for witness protection and others. These legal problems stem from the inadequacy, lack of coherence, and lack of unity within the current legal framework. Therefore, it is recommended that the internal regulations currently enforced within each

Keywords: Legal Development; Witness Protection; Corruption and Misconduct Cases

Types of articles: Research Article

1 PhD student, Doctor of Laws Program, Ramkhamhaeng University, 286 Ramkhamhaeng Road, Huamark Subdistrict, Bangkapi District, Bangkok 10240

2, 3 Assoc. Prof. Chairman of the Doctoral Dissertation Advisory Committee, Doctor of Laws Program, Ramkhamhaeng University
Doctoral Dissertation Advisory Committee, Doctor of Laws Program, Ramkhamhaeng University

* Corresponding author email: kanokwan.mm99@gmail.com

Email: ² jaral_l@ru.ac.th, ³ srwbenjakul@gmail.com

agency be urgently revised and improved to ensure that witnesses receive protection under a unified standard. This includes extending protection to individuals closely associated with the witness, setting a specific timeframe for the consideration of witness protection requests, granting the right to appeal to the Criminal Court for Corruption and Misconduct Cases with jurisdiction over the matter for protection orders, ensuring that the witness protection remains in effect as long as the threat persists, and establishing coordination and referral measures between agencies. These efforts aim to ensure that witness protection in corruption and misconduct cases is comprehensive, fair and free from discrimination, as guaranteed by law, through the enactment of a specific witness Protection in Corruption and Misconduct Cases Act.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหาที่ซับซ้อนและฝังรากลึกในสังคมไทย ซึ่งส่งผลกระทบต่อประเทศไทยร้ายแรงทั้งมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของประชาชน ประกอบกับดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชันในภาครัฐ ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2562 ถึงปัจจุบัน ประเทศไทยได้คะแนน 35-36 คะแนน จาก 100 คะแนน ย่อมเป็นการยืนยันว่าสถานการณ์การทุจริตของประเทศไม่ได้ปรากฏทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่ดีแต่อย่างใด (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2568) ตลอดทั้งการทุจริตถือเป็นอาชญากรรมที่มีรูปแบบซับซ้อนและแยบยล โดยในแต่ละกรณีมักมีผู้ให้และผู้รับสินบน จึงเป็นไปได้ยากที่บุคคลเหล่านี้จะออกมาเปิดเผยข้อมูลเบาะแสของกันและกัน ทำให้การกระทำความผิดไร้ร่องรอย (เข็มชัย ชุติวงศ์, 2563) ฉะนั้น การพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีจำเป็นต้องอาศัยพยานผู้ที่ได้รู้ ได้เห็น และได้ยิน ตลอดทั้งผู้ที่ใกล้ชิดกับการกระทำความผิด

ความสำคัญของพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ปรากฏให้เห็นเป็นประจักษ์เมื่อตำรวจชั้นผู้น้อยซึ่งอยู่ในเหตุการณ์ที่ผู้บังคับบัญชาพร้อมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจได้กระทำความผิดและทารุณโหดร้าย ด้วยการใช้ถุงพลาสติกคลุมหัวผู้ต้องหาจนเสียชีวิต ตัดสินใจเผยแพร่ภาพเหตุการณ์ จนกระทั่งนำไปสู่การดำเนินคดีกับผู้ต้องหา 7 ราย (ปีซี นิวส์ ไทย, 2568) ซึ่งต่อมาศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางได้พิพากษาคดีดังกล่าวแล้วก็ตาม ทว่าเหตุการณ์นี้ยังคงเป็นข้อถกเถียงในสังคมว่า พยานที่แจ้งเบาะแสได้รับการคุ้มครองหรือไม่ ประกอบกับมีพยานหลายรายที่สามารถแจ้งเบาะแสเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ แต่เพราะเกรงกลัวอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้น ทำให้พยานหลีกเลี่ยงการร้องเรียนด้วยตนเองและเลือกร้องเรียนผ่านบัตรสนเท่ห์อันเห็นได้จากสถิติของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.) ในปีงบประมาณ พุทธศักราช 2566 พบว่า การร้องเรียนประเภทบัตรสนเท่ห์มีจำนวนสูงถึง 1,799 เรื่อง จากทั้งสิ้น 9,254 เรื่อง (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2568) อีกทั้ง เมื่อเปรียบเทียบสถิติที่ผ่านมา บัตรสนเท่ห์จัดเป็นประเภทการร้องเรียนที่ติดอันดับหนึ่งในสามของทุกปีงบประมาณ ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอของรัฐ จนเป็นเหตุให้ประชาชนตั้งคำถามว่า รัฐมีความตั้งใจจริงในการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมากน้อยเพียงใด

อย่างไรก็ตาม หน่วยงานของรัฐที่มีภารกิจคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบโดยตรง เช่น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.) และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (สำนักงาน ป.ป.ท.) ต่างมีกฎหมายแม่บทที่ใช้บังคับได้แก่ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พุทธศักราช 2561 และพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พุทธศักราช 2551 เป็นต้น ทว่าความเป็นจริง พบว่า กฎหมายดังกล่าวเป็นเพียงการวางหลักไว้อย่างผิวเผิน เพื่อนำกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พุทธศักราช 2546 มาใช้บังคับโดยมิได้คำนึงถึงลักษณะเฉพาะของคดีที่มีผู้กระทำความผิดเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งแน่นอนว่า บุคคลเหล่านี้สามารถใช้อำนาจกลั่นแกล้งคุกคามพยาน จนกระทั่งทำให้ได้รับผลกระทบมากกว่าในคดีอาญาทั่วไป กอปรกับแต่ละหน่วยงานมีการบังคับใช้กฎหมายแตกต่างกัน

ในสาระสำคัญ จนอาจทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติโดยผลของกฎหมายและเป็นเหตุให้การทำงานของเจ้าหน้าที่มีความลักลั่นตามมา ฉะนั้น การพัฒนากฎหมายการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และสอดคล้องกับอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต คริสต์ศักราช 2003 ถือเป็นการเสริมสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน ผ่านมาตรการทางกฎหมายที่สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจักยังผลให้ผู้พบเห็นการโกงมีความกล้าหาญที่จะแจ้งเบาะแสการทุจริตและประพฤติมิชอบในฐานะพยาน ย่อมนับเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริตให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบของประเทศไทย
3. เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบของต่างประเทศ
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปรับปรุงและพัฒนากฎหมายการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบของประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ได้แก่ 1) ขอบเขตการคุ้มครองพยาน 2) ความล่าช้าในการพิจารณาคำร้องขอคุ้มครองพยาน 3) สิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งคำร้องขอคุ้มครองพยาน 4) ระยะเวลาการคุ้มครองพยาน และ 5) มาตรการประสานส่งต่อระหว่างหน่วยงานเพื่อคุ้มครองพยาน ประกอบกับการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมรวมทั้งมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ได้แก่ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พุทธศักราช 2561 พระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พุทธศักราช 2551 พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พุทธศักราช 2546 และระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการศึกษามาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศ เพื่อนำผลการศึกษามาเปรียบเทียบ วิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวทางแก้ไขปรับปรุงกฎหมายการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้มีประสิทธิภาพและสามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คัดเลือกผู้มีคุณสมบัติ อันได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย ผู้ปฏิบัติงาน ผู้ที่มีประสบการณ์หรือเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติ

มิชอบ จาก 8 หน่วยงาน ดังนี้ 1) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.) 2) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (สำนักงาน ป.ป.ท.) 3) กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม 4) กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม 5) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ 6) สำนักงานอัยการสูงสุด 7) สำนักงานศาลยุติธรรม และ 8) สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2567) ทั้งนี้ กำหนดอย่างน้อย หน่วยงานละ 1 คน

3. ขอบเขตด้านเวลา ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก ในช่วงระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน พุทธศักราช 2567 และจัดการประชุมสนทนากลุ่ม ผ่านระบบสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ ในวันศุกร์ที่ 9 เดือน สิงหาคม พุทธศักราช 2567 เวลา 10.00 นาฬิกา ถึง 12.00 นาฬิกา

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้เขียนใช้รูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพและใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 วิธีการ ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลทางเอกสาร เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพจน์มิชอบ ดังที่ได้กล่าวไว้ในขอบเขตของการวิจัย เพื่อนำผลการศึกษามาวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขปรับปรุงกฎหมายและมาตรการที่เหมาะสมต่อไป

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ตามที่ได้กำหนดคุณสมบัติไว้ในขอบเขตของการวิจัย จำนวน 14 คน ด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์คำถาม ปลายเปิด เพื่อให้ได้คำตอบแบบการอธิบายรายละเอียดและเหตุผล

3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ดำเนินการทบทวนข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกแล้ว จึงจัดการประชุมสนทนากลุ่ม จำนวน 39 คน ซึ่งเป็นประชากรและผู้ให้ข้อมูล ตามที่ได้กำหนดคุณสมบัติไว้ในขอบเขตของการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเปรียบเทียบ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วน

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานในคดีทุจริต และประพจน์มิชอบ

2. ทำให้ทราบถึงผลการวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานในคดีทุจริต และประพจน์มิชอบของประเทศไทย

3. ทำให้ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพจน์มิชอบของต่างประเทศ

4. ทำให้ทราบถึงข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปรับปรุงและพัฒนากฎหมายการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพจน์มิชอบของประเทศไทย

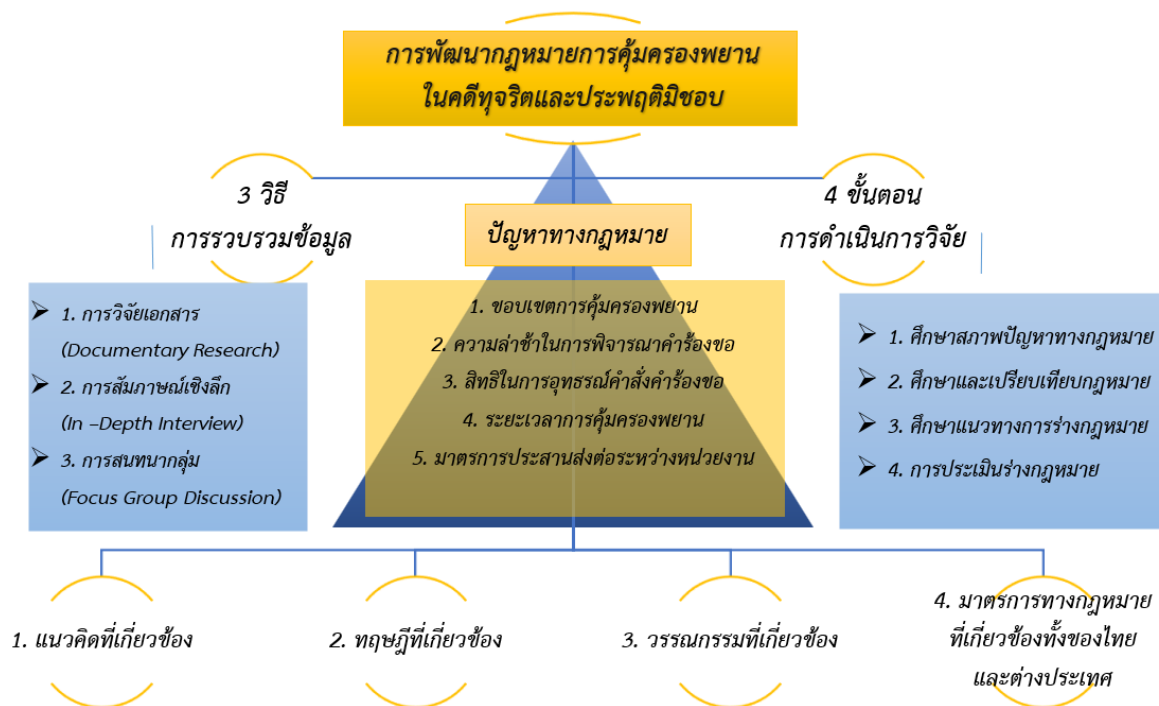

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่อธิบายสาเหตุของปัญหา ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันเป็นอาชญากรรมประเภทคอปกขาว เนื่องจากการก่อเหตุมักอาศัยความรู้ความสามารถ อำนาจหน้าที่ หรืออิทธิพลของอาชญากร เพื่อแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ (สถิตย์ ไพเราะ, 2560) ซึ่งทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริตได้อธิบายว่าอาชญากรรมประเภทนี้มีองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ 1) โอกาสที่สามารถกระทำความผิดได้ 2) แรงจูงใจ และ 3) ข้ออ้างเพื่อหลดความรู้สึกผิด (อุษณา ภัทรมนตรี, 2567) ประกอบกับการที่เครื่องมือในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตอย่างเช่นกฎหมายคุ้มครองพยานมีช่องโหว่ ย่อมส่งผลให้ประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายลดลง จึงเปิดโอกาสให้การทุจริตเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญตามทฤษฎีโอกาส (เชาวนะ ไตรมาศ, 2563) ตลอดจนการที่รัฐไม่สามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้อย่างรวดเร็วและชัดเจน อาจเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้ผู้มีแนวโน้มกระทำการทุจริตซั่งน้ำหนักระหว่างความเสี่ยงที่จะถูกดำเนินคดีกับผลตอบแทนที่ได้รับจากการกระทำความผิด คิด ตัดสินใจ และริเริ่มการซึมซับพฤติกรรมของอาชญากรตามทฤษฎีเลียนแบบ (เลอพร ศุภสร, 2562)

2. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่รองรับการแก้ไขปัญหา การตระหนักรู้ถึงผลกระทบของปัญหาทุจริตทำให้รัฐพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการกำหนดและขับเคลื่อนนโยบายเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริต ส่งผลให้คดีเข้าสู่การพิจารณาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งมีการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และใช้ระบบไต่สวนในการพิสูจน์ข้อเท็จจริง เพื่อให้เป็นไปอย่างเสมอภาค ถูกต้อง และเป็นธรรม (ธานีศ เกศพิทักษ์, 2561) อย่างไรก็ตาม ภาพรวมของการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบยังคงยึดตามหลักการคุ้มครองพยานในคดีอาญาทั่วไป โดยมีได้คำนึงถึงลักษณะเฉพาะของคดีที่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งสามารถใช้อำนาจกลั่นแกล้งและทำให้พยานเกิดความกลัวต่อภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นด้วยเหตุนี้ การสร้างหลักประกันเรื่องการให้ความปลอดภัยทั้งต่อพยานและบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานอย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นลำดับต้นตามทฤษฎีความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (อิทธิพนธ์ วรรณิศา, 2566) โดยเฉพาะกับประจักษ์พยานในคดีที่ใกล้ชิดกับการทุจริต เนื่องจากพยานกลุ่มนี้มีคุณค่าในแง่การพิสูจน์ความจริงตามแนวคิดพยานหลักฐานที่ดีที่สุด (จรัญ ภักดีธนากุล, 2567) ฉะนั้น การแก้ไขปรับปรุงและพัฒนากฎหมายคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้มีความชัดเจนอย่างเป็นระบบ นอกจากช่วยลดการใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจ ยังทำให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่มีความโปร่งใส ภายใต้กลไกการควบคุมตรวจสอบที่รัดกุมตามทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2565) อีกทั้งเป็นการถ่วงดุลระหว่างการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐกับการคุ้มครองสิทธิของพยานตามหลักแห่งความได้สัดส่วน (สำนักงานศาลปกครอง, 2560) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อป้องกันและยับยั้งการเลือกปฏิบัติโดยผลของกฎหมายตามหลักความเสมอภาค (คณาธิป ทองรวีวงศ์ และคณะ, 2560) และขจัดความแตกต่างจากการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานในหน่วยงานรัฐ (ต่อพงศ์ กิตติยานุพงศ์, 2561) เพื่อสร้างโอกาสให้พยานทุกคนสามารถเข้าถึงความเป็นธรรมได้อย่างเท่าเทียมตามทฤษฎีความยุติธรรม (กิตติพัฒน์ นนทปัทมเดช, 2568)

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

สมมติฐานของการวิจัย

การคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมีปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดนานัปการ ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองพยานไม่เท่าทันต่อสถานการณ์ของรูปแบบการทุจริตและประพฤติมิชอบที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ดังนั้น การพัฒนากฎหมายการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้เหมาะสมและสอดคล้องกับแนวโน้มของการกระทำความผิด ย่อมทำให้ผู้ที่พบเห็นการทุจริตมีความเชื่อมั่นในการเป็นพยาน เพื่อชี้เบาะแสและให้ข้อมูลอันนำไปสู่การป้องกันและปราบปรามการทุจริตได้อย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนากฎหมายการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พบผลการวิจัย ทั้งการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม มีความสอดคล้องกันว่า การทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นปัญหาที่คุกคามความมั่นคงของประเทศอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ประกอบกับปัญหาดังกล่าวมีความซับซ้อนและยุ่งยาก เนื่องจากมีข้อเท็จจริง พยานบุคคล และพยานเอกสารที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก ทว่ากลับมีการนำข้อมูลการทุจริตมาตีแผ่เปิดเผยแก่สาธารณชนน้อย ทำให้ต้องใช้เวลานานในการสืบสวนสอบสวน อีกทั้งคดีทุจริตและประพฤติมิชอบใช้ระบบไต่สวนเป็นหลัก ซึ่งแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไปที่ใช้ระบบกล่าวหา ย่อมทำให้เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องขาดความรู้ ขาดความเข้าใจ เกิดความสับสนในการตีความและการบังคับใช้กฎหมาย

ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พุทธศักราช 2561 บัญญัติให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. สามารถมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตดำเนินการแทน โดยที่แต่ละหน่วยงานซึ่งได้รับมอบหมายต่างตรากฎหมายเพื่อบังคับใช้เป็นการภายใน ย่อมเป็นเหตุให้เกิดความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญและทำให้มีการเลือกปฏิบัติโดยผลของกฎหมายแก่พยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ดังนี้

ประการแรก ปัญหาขอบเขตการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พบว่า แม้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พุทธศักราช 2561 และระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พุทธศักราช 2562 ข้อ 4 ได้กำหนดนิยามของคำว่า “ผู้ร้องขอ” ซึ่งหมายความว่า ผู้กล่าวหา ผู้เสียหาย ผู้ทำคำร้อง ผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ ผู้ให้ถ้อยคำ หรือผู้ที่แจ้งเบาะแสหรือข้อมูลใดเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และให้หมายความรวมถึง คู่สมรส ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานหรือบุคคลอื่นใดที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานด้วย เฉกเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พุทธศักราช 2546 มาตรา 7 ที่ได้กำหนดว่า ในกรณีสามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ร้องขอให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องพิจารณานำมาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยานมาใช้บังคับแก่บุคคลดังกล่าวได้ หากแต่ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐว่าด้วยมาตรการคุ้มครองเบื้องต้นตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พุทธศักราช 2554 ข้อ 3 กำหนดนิยามของคำว่า “พยาน” หมายถึง ผู้กล่าวหา ผู้เสียหาย ผู้ทำคำร้อง ผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ ผู้ให้ถ้อยคำ หรือผู้ที่แจ้งเบาะแสเท่านั้น โดยมีได้ครอบคลุมถึงบุคคลอื่นใดที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ย่อมแสดงให้เห็นว่า กฎหมายภายในแต่ละหน่วยงานให้การคุ้มครองแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพยานแตกต่างกัน จนก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติโดยผลของกฎหมาย ประกอบกับเมื่อพิจารณากฎหมายต่างประเทศ อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกา ตามความใน United States Code. Title 18, Part II Chapter 224 Section 3521 (a)(1) เครือรัฐออสเตรเลีย ตามความใน Witness Protection Act 1994 section 3 (e) สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ตามความในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มาตรา 68 และสาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) ตามความใน Public Interest Whistleblowers 2011 Article 2 ต่างมีกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองบุคคลอื่นใดที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นควรแก้ไขปรับปรุงกฎหมายด้วยการคุ้มครองให้ครอบคลุมถึงบุคคลอื่นใดที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนได้จริงอย่างเท่าเทียมกัน อันสอดคล้องและเป็นไปตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต คริสต์ศักราช 2003 ที่กำหนดให้รัฐภาคีต้องดำเนินมาตรการที่เหมาะสมในการจัดให้มีการคุ้มครองพยานที่มีประสิทธิผล

ประการที่สอง ปัญหาความล่าช้าในการพิจารณาคำร้องขอคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พบว่า สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พุทธศักราช 2561 ประกอบระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่า

ด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พุทธศักราช 2562 วางหลักให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบดำเนินการ เพื่อให้การคุ้มครองช่วยเหลือพยานโดยเร็วเท่านั้น ซึ่งการไม่กำหนดกรอบให้ชัดเจนถึงระยะเวลาช้าที่สุดในการพิจารณา ส่งผลให้เกิดความล่าช้า อันเป็นการย้อนแย้งกับทฤษฎีวิถีทางที่ถูกต้องแห่งกฎหมายกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ตลอดทั้งเมื่อพิจารณากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ตามความใน Whistleblower Protection Act of 1989 5 U.S.C.S 1214(b)(2)(A)(i) ได้มีการระบุให้ดำเนินการพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน เพื่อให้พยานได้รับความคุ้มครองอย่างทันท่วงที ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย โดยกำหนดกรอบระยะเวลาการพิจารณาคำร้องขอ เพื่อยังผลให้การพิจารณาของเจ้าหน้าที่ผู้ถูกพันตามหลักความได้สัดส่วน อันเป็นการสร้างความมั่นใจว่าพยานที่อยู่ภายใต้อำนาจรัฐจะต้องได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับปฏิญญาว่าด้วยสิทธิและความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคลกลุ่มบุคคลและองค์กรของสังคมในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

ประการที่สาม ปัญหาสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งคำร้องขอคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พบว่า ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พุทธศักราช 2546 มาตรา 20 บัญญัติให้ผู้ได้รับคำสั่งเกี่ยวกับการร้องขอคุ้มครองพยานที่ไม่พอใจคำสั่งมีสิทธิอุทธรณ์ โดยการยื่นคำร้องต่อศาลยุติธรรมชั้นต้น ซึ่งมีใช้ศาลแขวงและมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาหรือศาลทหารชั้นต้นที่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้นหรือที่บุคคลเหล่านั้นมีที่อยู่ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง แต่เมื่อพิจารณาระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พุทธศักราช 2562 ข้อ 11 วรรคสามและวรรคสี่ ซึ่งวางหลักให้การพิจารณามีมติของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่ให้ความคุ้มครองช่วยเหลือพยานหรือไม่ให้ความคุ้มครองช่วยเหลือพยานแล้วแต่กรณีให้เป็นที่สุด เปรียบเทียบกับระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐว่าด้วยมาตรการคุ้มครองเบื้องต้นตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พุทธศักราช 2554 ข้อ 22 และ ข้อ 23 ซึ่งวางหลักให้ผู้ยื่นคำร้องมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งต่อคณะกรรมการ ป.ป.ท. ภายในสามสิบวันนับแต่ได้รับแจ้งคำสั่ง ทั้งนี้ คำสั่งของคณะกรรมการ ป.ป.ท. ให้เป็นที่สุด เห็นได้ว่า สิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งตามระเบียบทั้งสองฉบับปราศจากการทบทวนการใช้อำนาจโดยองค์กรภายนอก ตามทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม รวมถึงขัดแย้งกับหลักการตรวจสอบถ่วงดุล ซึ่งแท้จริงแล้วสิทธิในการอุทธรณ์เป็นหลักประกันที่ช่วยทบทวนการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ประกอบกับเมื่อพิจารณากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ตามความใน United States Code, title 18, Part II, Chapter 224 Section 3521 (c) ได้ให้อำนาจอัยการสูงสุดออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวแก่บุคคลนั้นไปพลางก่อนที่จะเข้าสู่โครงการคุ้มครองพยานหรือการจัดทำข้อตกลงเบื้องต้นได้ ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นควรให้สิทธิอุทธรณ์คำสั่งไปยังศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบที่มีเขตอำนาจเหนือคดี เพื่อให้สอดคล้องกับปฏิญญาว่าด้วยสิทธิและความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคลและองค์กรของสังคมในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งกำหนดให้รัฐภาคีต้องคุ้มครองสิทธิการอุทธรณ์ของพยาน

ประการที่สี่ ปัญหาระยะเวลาการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พบว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พุทธศักราช 2561 มาตรา 48 บัญญัติให้การไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นไปด้วยความรวดเร็วและกำหนดให้แล้วเสร็จไม่เกินสองปีนับแต่วันเริ่มดำเนินการเอกชนเดียวกับหลักเกณฑ์การไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท. ได้เร่งรัดให้แล้วเสร็จ ภายในสองปีนับแต่วันเริ่มดำเนินการ ทว่าเมื่อพิจารณาเรื่องระยะเวลาการคุ้มครองพยาน กลับพบว่าระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐว่าด้วยมาตรการคุ้มครองเบื้องต้น ตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พุทธศักราช 2554 ข้อ 13 ได้กำหนดระยะเวลาการคุ้มครองไว้คราวละไม่เกิน 3 เดือน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกิน 6 เดือน ฉะนั้นระยะเวลาการคุ้มครองพยานจึงไม่สอดคล้องกับระยะเวลาการดำเนินคดี เนื่องจากมิได้คำนึงถึงพฤติการณ์และความจำเป็นในแต่ละกรณี ประกอบกับเมื่อพิจารณากฎหมาย United States Code ของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้วางหลักเรื่องระยะเวลาในการคุ้มครองพยานไว้ใน Section 3521 (b)(1) โดยให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมคุ้มครองพยาน หากเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองบุคคลดังกล่าว รวมทั้งสุขภาพจิตและการปรับตัวทางสังคมได้นานเท่าที่เห็นว่ายับยั้งยังมีอยู่

ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นควรแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้การคุ้มครองครอบคลุมทราบเท่าที่อันตรายนั้นยังคงมีอยู่ ทั้งก่อน ขณะ และหลังมาเป็นพยาน เพื่อให้สอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ และเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่ให้การรับรองสิทธิของบุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีให้ได้รับความคุ้มครอง ทั้งก่อน ขณะ และหลังมาเป็นพยาน และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต คริสต์ศักราช 2003 และอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร คริสต์ศักราช 2000 ที่กำหนดให้รัฐภาคีต้องดำเนินมาตรการที่เหมาะสมในการจัดให้การคุ้มครองพยาน เพื่อรักษาพยานหลักฐานที่ดีที่สุดในการดำเนินคดีตามแนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน และแนวคิดเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่ดีที่สุด

ประการที่ห้า ปัญหามาตรการประสานส่งต่อระหว่างหน่วยงานเพื่อคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พบว่า ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พุทธศักราช 2562 ข้อ 15 ได้กำหนดว่า เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน โดยใช้มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยานให้สามารถแจ้งเป็นหนังสือให้หน่วยงานต่าง ๆ เป็นผู้คุ้มครองความปลอดภัย อาทิ 1) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ 2) กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และ 3) หน่วยงานอื่นตามที่สำนักงานเห็นสมควร เฉกเช่นเดียวกับความตามระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ ว่าด้วยมาตรการคุ้มครองเบื้องต้นตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พุทธศักราช 2554 ข้อ 16 วรรคสอง ซึ่งได้กำหนดให้หน่วยงานอื่นดำเนินการคุ้มครองพยานและสามารถติดตามผลการดำเนินการได้ด้วยเช่นกัน เห็นได้ว่า กฎหมายทั้งสองหน่วยงานยังคงเป็นเพียงหลักการที่ไร้ความชัดเจน โดยเฉพาะกรณีหน่วยงานที่รับการประสานส่งต่อมีความเกี่ยวข้องกับคดีหรือถูกตั้งรังเกียจจากพยาน ตลอดทั้งเมื่อพิจารณากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ให้

อำนาจ United States Marshals มีบทบาทในการคุ้มครองพยานทุกขั้นตอน รวมถึงกำหนดให้ United States Marshals สามารถประสานกับหน่วยงานอื่นในการปกปิดข้อมูลหรือกระทำการใด ๆ เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่พยาน ด้วยเหตุนี้ การกำหนดมาตรการประสานส่งต่อระหว่างหน่วยงานจึงต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของพยานเป็นสำคัญตามทฤษฎีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เพื่อให้สอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต คริสต์ศักราช 2003 ข้อ 33 ที่กำหนดให้รัฐภาคีต้องให้ความคุ้มครองแก่บุคคลผู้รายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่กำหนดตามอนุสัญญานี้ โดยสุจริตและมีเหตุผลอันสมควรต่อเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจให้พ้นจากการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมและเลือกปฏิบัติ ย่อมส่งผลให้ช่องทางหรือโอกาสในการกระทำความผิดลดน้อยลงไปตามทฤษฎีโอกาส รวมทั้งเป็นการผลักดันให้ประเทศไทยเข้าสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ในเป้าหมายที่ 16 ซึ่งมุ่งเน้นลดการทุจริตในตำแหน่งหน้าที่และการรับสินบนทุกรูปแบบ

การอภิปรายผล

จากผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่า ภาครัฐพยายามแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบด้วยการตรากฎหมายเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดให้มีความเข้มงวดมากขึ้นก็ตาม ทว่าการแก้ปัญหาดังกล่าวให้สัมฤทธิ์ผลได้ยังคงจำเป็นต้องอาศัยมาตรการคุ้มครองพยานที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมด้วยเช่นกัน แม้ปัจจุบันมีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พุทธศักราช 2561 และพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พุทธศักราช 2551 ซึ่งถือเป็นกฎหมายแม่บทสำหรับคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ แต่สภาพความจริง พบว่าบทบัญญัติดังกล่าวเป็นเพียงการวางหลักการไว้อย่างกว้างขวาง เพื่อนำกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พุทธศักราช 2546 มาใช้บังคับ แต่ไม่ได้คำนึงถึงลักษณะเฉพาะของคดีที่ผู้กระทำความผิดมักใช้อำนาจกลั่นแกล้ง ช่มชู้ คุกคาม และทำให้ผู้ที่พบเห็นการโกงเกิดความหวาดกลัว จนกระทั่งบุคคลเหล่านี้เลือกจำนนและทนเห็นการทุจริตเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีก ย่อมสะท้อนว่าการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบยังคงปรากฏช่องโหว่ขนาดใหญ่ โดยเฉพาะปัญหาทางกฎหมายที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) ปัญหาขอบเขตการคุ้มครองพยาน 2) ปัญหาความล่าช้าในการพิจารณาคำร้องขอคุ้มครองพยาน 3) ปัญหาสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งคำร้องขอคุ้มครองพยาน 4) ปัญหาระยะเวลาการคุ้มครองพยาน และ 5) ปัญหามาตรการประสานส่งต่อระหว่างหน่วยงาน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วน เห็นได้ว่า ต้นตอของปัญหาทางกฎหมายทั้ง 5 ประการข้างต้น ล้วนเกิดจากความบกพร่องของกฎหมายซึ่งมี 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยที่ 1 กฎหมายขาดสารัตถภาพ ปัจจัยที่ 2 กฎหมายขาดสัมพันธภาพ และปัจจัยที่ 3 กฎหมายขาดเอกภาพ กล่าวคือ หากแรกเริ่มกฎหมายขาดสารัตถภาพเนื่องด้วยปราศจากบทบัญญัติอันเป็นสาระสำคัญ ย่อมนำไปสู่การที่กฎหมายขาดสัมพันธภาพ เพราะแท้จริงแล้ว การคุ้มครองพยานถือเป็นองค์ประกอบในกระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนต้องสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกันโดยมีรัฐเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมประสานให้ทุกภาคส่วนขับเคลื่อนการทำงานอย่างบูรณาการ

ด้วยเหตุนี้เมื่อกฎหมายขาดสารัตถภาพและขาดสัมพันธภาพ จึงส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายไร้เอกภาพในท้ายที่สุด อันเป็นจุดตั้งต้นที่ทำให้โครงสร้างของการก่ออาชญากรรม ไม่ว่าจะเป็น 1) โอกาส 2) แรงจูงใจ และ 3) การมีข้ออ้างให้ตนเอง ดังความตามทฤษฎีสามเหลี่ยมของการทุจริตเกิดขึ้นครบสมบูรณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก่อปรกับสถานการณ์ยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น เมื่อผู้คนในสังคมเกิดการเรียนรู้และซึมซับพฤติกรรมการกระทำทุจริตของอาชญากรตามทฤษฎีเลียนแบบ ทำให้สถิติการทุจริตเพิ่มขึ้นตามทฤษฎีโอกาส

ดังนั้น การพัฒนากฎหมายการคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากการที่รัฐมุ่งเน้นนโยบายด้านการปราบปราม รัฐพึงส่งเสริมมาตรการป้องกันและป้องปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยอาศัยกลไกการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการเฝ้าระวัง การสอดส่อง และการแจ้งเบาะแส อย่างไรก็ตาม การปกป้องและคุ้มครองสิทธิของพยานให้ครอบคลุมในทุกมิติ ตามทฤษฎีความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่ดีที่สุด ผ่านมาตรการทางกฎหมายที่ทุกหน่วยงานสามารถบังคับใช้ได้จริงภายใต้มาตรฐานเดียวกัน อันสอดคล้องกับหลักความเสมอภาค และเป็นไปตามทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม ย่อมส่งผลให้ประชาชนมีพฤติกรรม ไม่ทน ไม่เพิกเฉย และกล้าแจ้งข้อมูลเบาะแสในฐานะพยานมากยิ่งขึ้น ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างสังคมสุจริตให้เกิดขึ้นในประเทศไทยได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. เห็นควรให้การคุ้มครองครอบคลุมถึงบุคคลอื่นใดที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ด้วยการแก้ไขระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐว่าด้วยมาตรการคุ้มครองเบื้องต้น ตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พุทธศักราช 2554 ข้อ 3 โดยเพิ่มข้อความในข้อ 3 บรรทัดท้าย “ผู้ร้องขอ” หมายความว่า ผู้กล่าวหา ผู้เสียหาย ผู้ทำคำร้อง ผู้ร้องทุกข์ กล่าวโทษ ผู้ให้ถ้อยคำ หรือผู้ที่แจ้งเบาะแส ซึ่งจะมาให้หรือได้ให้ข้อเท็จจริง เบาะแส หรือข้อมูลใดเกี่ยวกับการทุจริตในภาครัฐ หรือข้อมูลอื่นอันเป็นประโยชน์ในการดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และให้หมายความรวมถึงบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหาซึ่งได้รับการกันไว้เป็นพยาน และให้หมายความรวมถึง คู่สมรส ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานหรือบุคคลอื่นใดที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานด้วย

2. เห็นควรกำหนดระยะเวลาการพิจารณาคำร้องขอคุ้มครองพยาน ด้วยการแก้ไขระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พุทธศักราช 2562 ข้อ 10 โดยให้เพิ่มข้อความในข้อ 10 เมื่อสำนักงานได้รับคำร้องขอตามข้อ 8 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบดำเนินการเพื่อให้มีการคุ้มครองช่วยเหลือพยานโดยเร็ว ทั้งนี้ ต้องไม่เกินสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับคำร้องขอ

3. เห็นควรให้สิทธิอุทธรณ์คำสั่งคำร้องขอคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ด้วยการแก้ไขระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน

พุทธศักราช 2562 ข้อ 11 วรรคสามและวรรคสี่ และแก้ไขระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐว่าด้วยมาตรการคุ้มครองเบื้องต้นตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พุทธศักราช 2554 ข้อ 23 โดยการกำหนดให้กรณีผู้ร้องขอไม่พอใจคำสั่งดังกล่าวให้มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งนั้น โดยยื่นเป็นคำร้องต่อศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบที่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้นหรือที่บุคคลเหล่านั้นมีที่อยู่ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง ทั้งนี้ ให้ศาลพิจารณาและมีคำสั่งให้แล้วเสร็จภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ศาลได้รับอุทธรณ์

4. เห็นควรให้การคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบครอบคลุมตราบเท่าที่อันตรายนั้นยังคงมีอยู่ ทั้งก่อน ขณะ และหลังมาเป็นพยาน ด้วยการแก้ไขระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐว่าด้วยมาตรการคุ้มครองเบื้องต้นตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พุทธศักราช 2554 ข้อ 13 โดยเพิ่มข้อความว่า กรณีมีความจำเป็นเมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ท. เห็นว่า หากไม่ได้รับความคุ้มครองพยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัย ให้มีคำสั่งคุ้มครองพยานได้ตราบเท่าที่ยังเห็นว่าอันตรายยังมีอยู่ ทั้งก่อน ขณะ และหลังมาเป็นพยาน

5. เห็นควรกำหนดมาตรการประสานส่งต่อระหว่างหน่วยงานเพื่อคุ้มครองพยาน ด้วยการแก้ไขระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พุทธศักราช 2562 ข้อ 15 โดยเพิ่มเติมข้อความในข้อ 15 วรรคท้าย ดังนี้ เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมีความเกี่ยวข้องกับหน่วยงานใด ห้ามมิให้มีการประสานส่งต่อข้อมูลของพยาน และห้ามมิให้พยานอยู่ในความคุ้มครองหรือดูแลของหน่วยงานนั้น ๆ

6. เห็นควรตราพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบขึ้นมาบังคับใช้เป็นการเฉพาะ เพื่อให้พยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบได้รับการคุ้มครองอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบยังคงประสบปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดนานัปการ เนื่องจากกฎหมายขาดสารัตถภาพ กฎหมายขาดสัมพันธภาพ และกฎหมายขาดเอกภาพ ส่งผลให้การบังคับใช้ไม่เท่าทันต่อสถานการณ์และรูปแบบการทุจริตและประพฤติมิชอบ ด้วยเหตุนี้ การพัฒนากฎหมายให้เหมาะสมและสอดคล้องกับแนวโน้มของการกระทำความผิด ด้วยการแก้ไขปรับปรุงระเบียบที่บังคับใช้ภายในหน่วยงาน โดยเร่งด่วน เพื่อให้พยานได้รับการคุ้มครองภายใต้มาตรฐานเดียวกัน ควบคู่กับการยกร่างกฎหมายพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเพื่อบังคับใช้เป็นการเฉพาะ ย่อมทำให้บุคคลที่พบเห็นการทุจริตมีความเชื่อมั่นในการเป็นพยานในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เพื่อชี้เบาะแสและให้ข้อมูลอันนำไปสู่การป้องกัน ป้องปราม และปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งจะสามารถยับยั้งความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กิติพัฒน์ นนทปัทมเดช. (2568). *ทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น รอลส์ (John Rawls' A Theory of Justice)*. <http://www.chaoprayanews.com/2013/02/07>
- เข็มชัย ชูติวงศ์. (2563). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- คณาธิป ทองรวีวงศ์ และคณะ. (2560). *โครงการวิจัย เรื่อง กฎหมายว่าด้วยความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติ*. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- จรัญ ภักดีธนากุล. (2567). *กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน* (พิมพ์ครั้งที่ 18). สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- เชาวนยะ ไตรมาส. (2563). การนำหลักคิดคุณธรรมและหลักปฏิบัติที่ดีมาใช้เป็นเกราะคุ้มกันภัยทุจริตในการบริหารจัดการองค์การภาครัฐ. *วารสารดำรงราชานภาพ*, 20(61), 1-20.
<http://www.stabundamrong.go.th/web/journal/j61.pdf>
- ธานีศ เกศพิทักษ์. (2561). *คำอธิบายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบและวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พุทธศักราช 2559*. สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ต่อพงศ์ กิตติยานพงศ์. (2561). *ทฤษฎีสิทธิขั้นพื้นฐาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2565). *ประเด็นสำคัญที่พึงมีและควรแก้ไขตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560: หลักนิติธรรม*. สถาบันพระปกเกล้า.
- ปิปีชี นิวิส ไทย. (2568). *ผู้กำกับใจ: ศาลตัดสินประหารชีวิต พ.ต.อ. ธิติสรรค์ คดีทรมานผู้ต้องสงสัยแต่ลดโทษเหลือจำคุกตลอดชีวิต*. <https://www.bbc.com/thai/thailand-61727720>
- เลอพร ศุภสร. (2562). การเปิดรับข่าวอาชญากรรมของเด็กและเยาวชน ศึกษาเฉพาะกรณีสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารวิชาการอาชีวศึกษาและนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อย ตำรวจ 5(2)*, 150-167. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/forensic/article/view/211109>
- สถิตย์ ไพเราะ. (2560). *อาชญากรรมคอปกขาว: การวิเคราะห์ในเชิงอาชีววิทยา*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2568). *ป.ป.ช. เผยองค์กรเพื่อความโปร่งใส นานาชาติประกาศผลดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ประจำปี 2566 ประเทศไทย ได้ 35 คะแนน จัดอยู่ใน อันดับที่ 108 ของโลก*.
<https://www.nacc.go.th/files/article/attachments/2727624330cdb5431a04efd022168bf62a466a4.pdf>, 2568 (กุมภาพันธ์, 12).

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2568). *สถานการณ์การทุจริตประเทศไทย ประจำปีงบประมาณ พุทธศักราช 2566*. <https://governance.mahidol.ac.th/wp-content/uploads/2024/05/Corruption-Situation-Report-2023.pdf>

สำนักงานศาลปกครอง. (2560). *หลักแห่งความได้สัดส่วน*. สำนักวิจัยและวิชาการ.

อธิพัฒน์ วรนิธิภาคย์. (2566). ปรัชญาทางสังคมศาสตร์และการวิเคราะห์ทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของอับราฮัม ฮาโรลด์ มาสโลว์. *วารสารวิชาการไทยวิจัยและการจัดการ*, 4(3), 59-71.

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/TRDMJOPOLSU/article/view/268840>

อุษณา ภัทรมนตรี. (2567). *การตรวจสอบภายในสมัยใหม่*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). โรงพิมพ์จามจุรีโปรดักท์.